

B. GELENCSÉR KATALIN gödöllői művelődéstörténész, ny. docens, ELTE Pedagógiai Pszichológiai Kar Andragógiai Tanszék. Bessenyei György-díjas, a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje kitüntetettje.

Kapcsolat

A szótó, a *kapocs* főnév első írott megjelenése a 15. század végéről ismert. Az egyik leggyakrabban használt szavunk.

Ehhez csak néhány példa: kulturális, vallási, gazdasági, hatalmi, nemzeti, regionális, helyi, intézmények közötti, intézmények és polgárok közötti, kereskedelmi, érdek, szolgálati, karitatív, családi, szomszédsági, szellemi, lelki, személyes, szerelmi, alkalmi, múló, rövid, tartós, felelős, felelőtlen, távkapcsolat, kapcsolatválság, kapcsolatkudarc.

Az ember élete során társak, sokszínű, soktávú kapcsolatok nélkül nem tudna boldogulni.

„Hiába fűrösztöd önmagadban,

Csak másban moshatod meg arcodat” figyelmeztetett erre már József Attila is.

A kapcsolatok alakulásában meghatározó az egyén öntudata, önismerete, önbizalma, másokhoz való viszonya, amely családi, baráti, intézményi nevelődésének eredménye.

A társakhoz való viszony alakulásában meghatározó szerepet játszik az elfogadottság, az egyén felé irányuló bizalom, a gondoskodás, és a sokféle közös tevékenységben kialakult elvárások élménye, színvonala.

A kapcsolat alapvetően vérségi, a szülőkhöz, a testvérekhez, a rokonokhoz fűződő viszony, ami a szűkebb-tágabb szociális környezethez köti az egyént. A viszony minőségét a személyes tapasztalatok, a megismerés érzelmi, értelmi, akarati környezete, a gyakori vagy a ritkább érintkezés, az együttes cél megvalósítása érdekében kifejtett közös cselekvések tervei, eredményeinek örömei, a referencia

személyek véleményei döntően befolyásolják.

A kapcsolat kötést hoz létre, mely kötelék a személy minden megnyilvánulásában, törekvésében jelen van, meghatározza a személy viszonyulásait, kommunikációjának stílusát, amelynek alapja egyaránt lehet racionális, emocionális, vagy cselekvésre ösztönző erő.

A magyar költészet alkotásaiban a magány iránti vágyról és a kapcsolat hiányáról, az elszigeteltség szenvedéseiről számos megrendítő vers szól.

Közülük idézzük Babits Mihály néhány sorát: „csak én bírok versemnek hőse lenni, / első s utolsó mindenik dalomban: / a mindenséget vágyom versbe venni, / de még tovább magamnál nem jutottam. (...) S már azt hiszem: nincs rajtam kívül semmi, / De hogyha van is, Isten tudja hogy van? / Vak dióként dióba zárva lenni / S törésre várni beh megundorodtam.”

A kapcsolat érzelmi, értelmi, akart, kölcsönös viszony, az élet érzelmeinek, érdekeinek megosztása két vagy több személy, ember és szűkebb-tágabb környezete, vagy az ember és a természet értékei között.

Alapja a másik elismerése, a csodálat, az elfogadás, a tisztelet, a szeretet, a bizalom, az intimitás és néha az érdek.

Feltétele a megértés vágya, a kölcsönösség, ezért csak az elkötelezett, motivált kapcsolat marad életben. Sok emberrel nem lehet intim kapcsolatot tartani, mert az követeli a közös időt, a figyelmet, a törődést, a hűséget és a sokszínű támogatást.

A tisztelet és a másik ember értékének méltánylása független a fogadó fél iskolai végzettségétől, az anyagi

helyzetétől, a pillanatnyi sikerességétől. Bázisa az emocionális, az elfogadóképes nyitottság, a másik ember nemes szándékait finom rezgésekkel fogadni képes belső készítés.

A személyiség valós értéke az érzelmek, a gondolatok, az érdekek mögött van. Ezekből az aktuális lényeg és szándék jelzésére a kommunikáció hivatott.

Néha szemérmesen rejtőzik, figyelmen kívül marad az érzelmi kapcsolat utáni vágy.

A kapcsolati érzelmek ellentmondásairól Ady Endre sorai tudósítanak a legőszintebben: „Sem utódja, sem boldog őse, / sem rokona, sem ismerőse. / nem vagyok senkinek, / nem vagyok senkinek. // Vagyok, mint minden ember: fenség / Északfok, titok, idegenség / Lidérces messze fény / Lidérces messze fény. // De, jaj, nem tudok így maradni, / Szeretném magam megmutatni, / Hogy látva lássanak, / Hogy látva lássanak. // Ezért minden: önkínzás, ének: / Szeretném, hogyha szeretnének / S lennék valakié, / Lennék valakié.”

A kapcsolat kezdeményezése mindig érdekvezérelt, de a két fél érdekei jelentős eltéréseket mutathatnak. A kölcsönösség mellett a kapcsolat nem mindig szimmetrikus. Ez a helyzet számos függőséget takarhat, ami a függő személyt a legnemesebb szándékok mellett is kiszolgáltatott helyzetbe hozhatja.

A kapcsolatképtelenség betegség, az autisták jellemzője, a külvilág elhanyagolásával az éne korlátozott kóros magatartás.

A kapcsolat minden pillanatban külső, belső okok miatt más és más érzelmi- és erőviszonyokban mú-

ködik. Még a legintimebb, a tartós kapcsolatban is az érzelmek, az érdekek kölcsönössége mellett kisebb-nagyobb intenzitással, de változik. Ennek következménye az a mozgás, az a kapcsolatdinamika, amitől a viszony egyensúlyban tartása érdekében a felek folyamatosan érdekeltté válnak viszonyuk ápolásában, gondozásában, az élet színessé tételében.

A kapcsolat válsága mindig feszültséggel jár, s ez a feszültség egyenes arányban áll az érintett kapcsolat fontosságával. Minél mélyebb intimitás alakult ki egy kapcsolatban, annál nagyobb traumát okoz a kapcsolat felbomlása.

A kapcsolattartás nehézsége a kölcsönös kommunikáció hiánya, nem megfelelő volta.

Kapcsolatbőségben tevékenykednek bizonyos foglalkozások dolgozói, akik tudásuk, intézményi, anyagi hatalmuk birtokában legjobb szándékaik ellenére sem tarthatnak fenn partnereikkel egyenlő súlyú viszonyokat. Ilyen például az orvos-beteg, a tanár-diák, a hivatalnok-kliens, stb. viszony, melyben a függő helyzetben lévő személy kivételes bánásmódot törekszik teremteni magának. Ez a forrása a hálapénznek, magánórának és a korrupciónak.

A kapcsolatkeresés, -gondozás a tudatos életszervezés jellemzője, számos egzisztenciális, szociális előny forrása. A kapcsolat nagyon sokrétű, sokdimenziójú lehet, családi, hivatali viszonyait, számtalan elemét nem esélyegyenlőségen alapuló anyagi forrássá lehet alakítani.

A gazdasági kapcsolat mindig érdek alapú, ami nem zárja ki a felek kölcsönös függőségét mindaddig, amíg a viszonyban tevékenykedők számára a leginkább kifizető együttműködés.

A hazai nemzetközi, a nemzeti, a regionális települési, intézményi kapcsolatok száma igen magas különösen 1989 óta, amióta lehetőség nyílt arra, hogy egy-egy település szabadon válasszon országhatáron, sőt kontinensen belül és kívül testvértelepülést.

A polgárok küldöttségei és különösen gyermekeik tanárok, vagy szülők vezetésével rendszeresen látogatják egymást, táboroznak együtt, hol az egyik, hol a másik ország legérdeke-

sebb tájain. Különösnek tűnik, hogy a nyelvtanulásban a többhetes együttlétől nagyon eredményes „cseregyerek” mozgalmat eddig hazánkban nem sikerült népszerű programmá tenni.

Az intézmények közötti hazai, helyi kapcsolatok aránya kisebb, mint amilyen lehetne, de például a kulturális szervezetek, közösségek (pl. énekkarok, táncegyüttesek, stb.) kölcsönös aktivitása az együttműködésben már számtalan települési kapcsolatfelvétel forrása volt.

A helyi tömegkommunikációban sokszor lehet találni olyan hirdetéseket, amelyekben a testvértelepülés delegációjának tagjai és gyermekei számára befogadó családokat keresnek. Ezekből az együttlétekből válnak hazánk családközösségei is egyre inkább Európa részévé.

Külön kell szólni az időnként előforduló természeti katasztrófák károsultjainak segítségét szolgáló rövid, vagy hosszú távú karitatív együttműködésekről. Érdekes módon ezekben a legnagyobb aktivitást, áldozatot, támogatást nem legjobban élők, hanem gyakran a maguk életlehetőségeiért is küszködő, csekély gazdagsággal bíró polgárok kínálják.

A vallások szerepe egy társadalom kapcsolatépítésében rendkívül jelentős. A hívek nemcsak az egyházak által kínált rendszeres lelki gyakorlatokon, hanem a ritkább, de nagyobb lelki intenzitású búcsúkon, zarándoklatokon találhatnak alkalmat új lelki társak megismerésére, kapcsolatokra. Európa és hazánk búcsújáró helyei sok ünnepi alkalmat kínálnak ehhez.

A világi kapcsolatkeresés, -építés – túl a szomszédsági és munkahelyi lehetőségeken – a tömegtársadalom, a tömegkommunikáció korában egyre nehezebb. Ez különösen igaz a közepesnél kicsit nagyobb városokra, ahol nem lehet könnyen ismerkedni, mert nincsenek olyan nyitott közösségek, ahol egymásra találhatnának az azonos érdeklődésű magányosok. A napi – heti és szakmai lapok társkereső hirdetéseit áruklodnak arról, hogy milyen sokféle egyedüllétekből próbálnak kitörni fiatalok, középkorúak és idősek egyaránt.

A közművelődés intézményei, kis közösségei olyan fél nyilvános fórumok, ahol az azonos érdeklődésű emberek először csak ismerősségi, köszönő vi-

szonyban léteznek, ami sokat segíthet az elszigeteltség oldásában, később tartós együttműködésben lehetnek önmaguk és mások életének gazdagítói.

A helyi közművelődési intézmények és bennük működő közösségek az élet mindennapjainak nemcsak hasznossá tételében segíthetnek a magányos, vagy kíváncsi embernek, hanem a közösségek belső fejlesztő törvényei alapján olyan képességek felszínre kerülését is elősegíthetik, amelyekről maga a személy sem tudott, vagy nem tartott közfigyelemre méltónak.

A közművelődési intézmény vagy szervezet számos azonos érdeklődésű ember közösségét működtetheti.

A leggyakoribb köztük a kertbarát körök sokasága. Kiterjedt országos hálózatuk keretében a legjobb vetőmagokból termesztett szépséges karalábék, káposzták, tökök, cukkínik, gyümölcsök, stb. kerülnek kiállításra, sorolás révén a szerencsések otthonába, őket is a termesztés híveivé téve. A bemutatók népszerű helyi szenzációk.

A művelődési objektumok másik leggyakoribb közösségei a közhasznúság témakörében a speciális érdeklődéssel jellemezhető kisközösségek: a gombászok, a méhészek, a vadászok, a halászok stb. közösségei. Valamennyien megszállottjuk szabadidős tevékenységüknek, társas összefogásukon diszkrét titkokat osztanak meg egymás közt. Országos kapcsolatokat gondolnak, kisebb-nagyobb térségi találkozóik rendszerese, informatívak.

A kapcsolati tőke esztétikai bázisai a közművelődési intézmények művészeti körei, az ifjúsági, az időskori éne- és zenekarok, amelyek kiemelkedő amatőr szereplői hangjukkal, táncaikkal, zenei produkcióikkal, hagyományörző tevékenységükkel országosan ismert szereplőkké, újabban főzés-tudományukkal a helyi társadalom kiemelkedő jelentőségű, megbecsült tagjaivá, büszkeségeivé válnak.

Amikor a tömegkommunikációs csatornák bemutatják az országos fesztiválok, vetélkedők résztvevőinek könnyedén megnyilvánuló képességeinek eredményeit, elképed az ország népe azon, hogy mennyi tehetséges, a közösségek amatőr (néha ön) képző folyamatában naggyá nőtt, ragyogó tudású ember él nálunk, s teszi önmaga és mások életét is szebbé, vidámabbá.